

Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno-
Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli

Powiatowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego

67-200 Głogów, ul. Jedności Robotniczej 38

tel. 76 833 32 11, 76 838 42 93

www.pcpdpidn.eu • sekretariat@pcpppidn.eu

METODY AKTYWIZUJĄCE

opracowanie

na podstawie dostępnej literatury

Iwona Rogowska

„Powiedz mi, a zapomnę.

Pokaż mi, a zapamiętam.

Pozwól mi zrobić, a zrozumiem”

Konfucjusz

Metody aktywizujące mają na celu wyzwolenie dużej aktywności ucznia, która przewyższa aktywność nauczyciela. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie takiej sytuacji edukacyjnej, która wyzwala emocje i odczuwanie, które determinują procesy pamięci. Nauczyciel stosując takie metody w swojej pracy staje się doradcą, moderatorem, animatorem, kroczy za uczniem. **To nauczyciel dobiera metodę do omawianej tematyki i grupy uczniów. Odpowiedni dobór metody gwarantuje osiągnięcie zamierzonych celów, wyzwala kreatywność uczniów i uczy ich współpracy oraz pozwala na wypracowanie zainteresowania wiedzą i innym podejściem uczniów do uczenia się. Każda metoda posiada własną specyfikę, angażuje inny typ doświadczenia, przynosi – w efekcie – inne (różne) efekty edukacyjne.**

Jakich zasad należy przestrzegać w trakcie przeprowadzania zajęć z wykorzystaniem metod aktywizujących:¹

- Stosujemy dobrowolność udziału- nie wykluczamy nikogo z zabawy, dlatego, że czegoś nie wie lub nie potrafi, nie zmuszamy nikogo.
- Nie dzielimy uczniów na lepszych gorszych.
- Nauczyciel także uczestniczy w zabawie.
- Każdy ma prawo do popełniania błędów.
- Starać się uczniów zainteresować, wywołać zaciekawienie.
- Każdemu dziecku należy dawać możliwość zgłaszania i realizowania własnych pomysłów.
- W twórczej zabawie nie ma złych odpowiedzi – są tylko różne możliwości.
- Stosować tzw. wzmocnienie pozytywne, język afirmacji, np. „świetnie to wymyśliłeś”, „potrafisz to zrobić”.
- Należy dostrzegać i doceniać wkład pracy, a nie tylko jej efekt.
- Stosować atrakcyjne środki dydaktyczne.
- Dbać o wytworzenie miłej i przyjaznej atmosfery.

Aktywizujące formy nauczania zwiększają efektywność tego procesu. To jedna z form motywujących do aktywnego uczestnictwa uczniów w procesie edukacyjnym, która zakłada, że możemy uczyć się od siebie wzajemnie korzystając z własnych doświadczeń, wyzwalając różne formy ekspresji twórczej.

¹ Sternberg Robert: „Jak nauczyć dzieci myślenia”

Dlaczego warto stosować metody aktywizujące?

1. Zajęcia stają się atrakcyjniejsze.
2. Nauczyciel może rozpoznać indywidualne zdolności i predyspozycje ucznia
3. Pozwalają rozwinąć zainteresowania i pasję.
4. Są cenną wskazówką dla nauczyciela na temat indywidualnego rozwoju i potrzeb poszczególnych uczniów.
5. Zwiększa się zaufanie uczniów do nauczycieli, szczególnie, gdy nauczyciel staje się uczestnikiem takich zajęć.
6. Wzbogaca się warsztat pracy nauczyciela i podnosi się poziom efektywności procesu dydaktycznego, a tym samym wzrasta jakość pracy szkoły.
7. Wzrasta motywacja ucznia do nauki.

Nauczyciel pracujący metodami aktywizującymi z eksperta staje się:²

1. **doradcą** - który jest do dyspozycji, gdy uczniowie mają problem z rozwiązaniem trudnego zadania lub czegoś nie rozumieją, a także wtedy gdy nie są pewni;
2. **animatorem** - który inicjuje metody i objaśnia ich znaczenie dla procesu uczenia się, przedstawia cele i przygotowuje materiał do pracy;
3. **obserwatorem i słuchaczem** - który obserwuje uczniów przy pracy i dzieli się z nimi tymi obserwacjami;
4. **uczestnikiem procesu dydaktycznego** – który nie musi być doskonały i jest przykładem osoby, która uczy się całe życie;
5. **partnerem** – który jest gotowy modyfikować przygotowaną wcześniej lekcję w zależności od sytuacji w klasie.

„Najlepsza lekcja to nie ta, o której tak sądzi nauczyciel, ani ta, o której tak myślą uczniowie.... . Najlepsza lekcja to taka, o której ani nauczyciel, ani uczeń nie myśla, że to była lekcja”.

Klemens Stróżyński

² Sternberg Robert: „Jak nauczyć dzieci myślenia”

TROCĘ TEORII DLA KAŻDEGO PRAKTYKA - POWTÓRKA ZE STUDIÓW KLASYFIKACJA METOD NAUCZANIA³

Klasyfikacja metod nauczania według autorów wybranych opracowań pedagogicznych:

wg K. Sośnickiego

- podające
- poszukujące
- dyskusyjne

wg Cz. Kupisiewicza oparte na:

- słowie
- obserwacji i pomiarze
- działalności praktycznej

wg B. Nawroczyńskiego

- podające
- poszukujące
- laboratoryjne

wg Z. Wiatrowskiego

- podające
- poszukujące
- kierowania samodzielną pracą uczniów

wg K. Kruszewskiego

- słowne
- oglądowe
- praktyczne
- gier dydaktycznych

wg J. Zborowskiego

- służące opracowaniu nowego materiału
- utrwalania
- sprawdzania wyników nauczania

wg W. Okonia

- podające (uczenie się przez przyswajanie)
- problemowe (uczenie się przez odkrywanie)
- waloryzacyjne (uczenie się przez przeżywanie)
- praktyczne (uczenie się przez działanie)

³ W. M. Francuz: Dydaktyka przedmiotów zawodowych. Przewodnik metodyczny dla słuchaczy studiów pedagogicznych w wyższych uczelniach technicznych.

Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli

Powiatowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego

67-200 Głogów, ul. Jedności Robotniczej 38

tel. 76 833 32 11, 76 838 42 93

www.pcpdpidn.eu • sekretariat@pcpppidn.eu

wg T. Nowackiego

- nauczania teoretycznego:
 - wykład
 - pogadanka
 - dyskusja
 - opis
 - opowiadanie
 - wyjaśnienie
- nauczania praktycznego:
 - rozwijanie umiejętności
 - pokaz
 - ćwiczenie
 - instruktaż
 - inscenizacja

Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno-
Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli

Powiatowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego

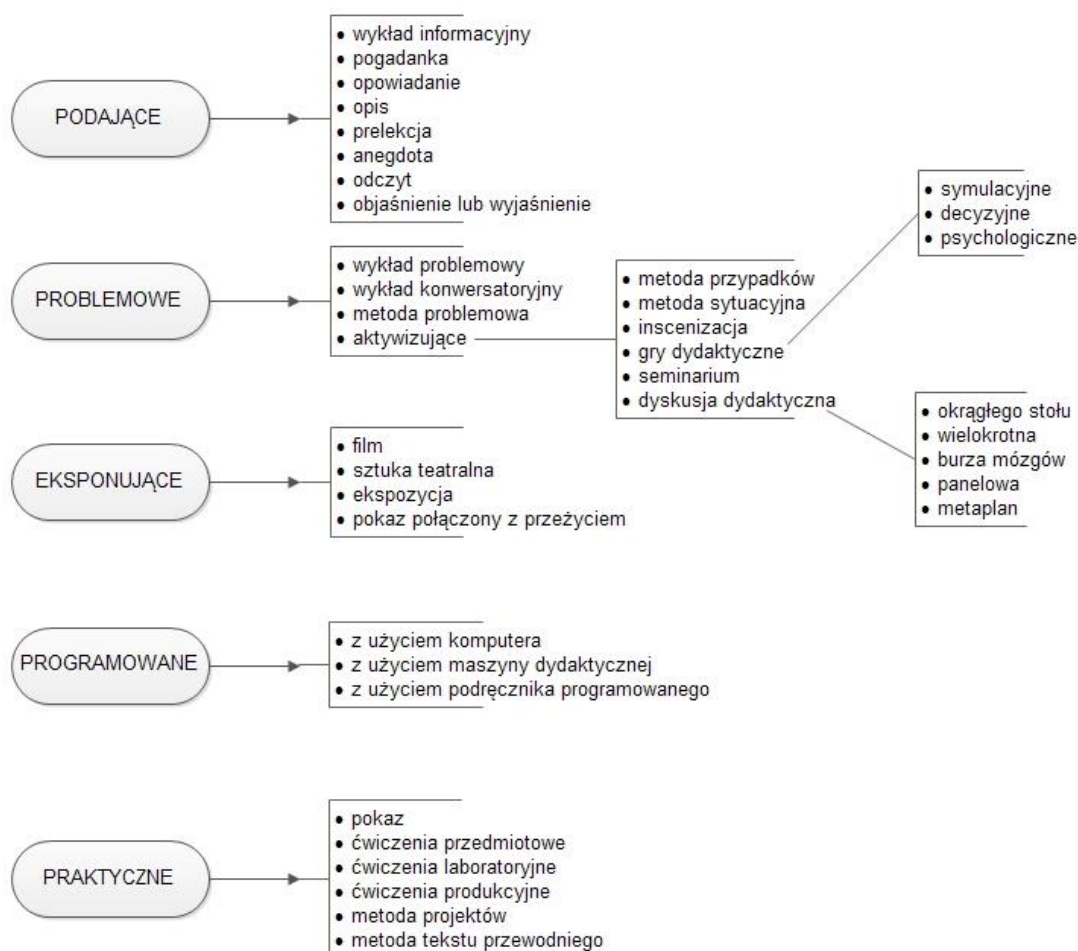
67-200 Głogów, ul. Jedności Robotniczej 38

tel. 76 833 32 11, 76 838 42 93

www.pcppedn.eu • sekretariat@pcppedn.eu

ZMODYFIKOWANY PODZIAŁ METOD NAUCZANIA⁴ (za F. Szloskiem)

Klasyfikacja praktycznych metod nauczania:

1. Pokaz z objaśnieniem (wyjaśnieniem).
2. Pokaz z instruktażem.
3. Ćwiczenia przedmiotowe.
4. Ćwiczenia laboratoryjne.
5. Ćwiczenia produkcyjne (wytwórcze).
6. Metoda projektów.
7. Metoda przewodniego tekstu.

⁴ E. Goźlińska: Słowniczek nowych terminów w praktyce szkolnej.

Pokaz z objaśnieniem

Przedmiotem pokazu mogą być także maszyny i urządzenia, ich budowa i zasada działania, poszczególne zespoły, podzespoły i części, narzędzia, tablice, wykresy itd.

Pokaz z instruktażem

Komentarz słowny wspierający pokaz jest swego rodzaju werbalną instrukcją, w skrócie zwaną instruktażem.

Ćwiczenia praktyczne⁵

- umożliwiające kształtowanie umiejętności zastosowania przyswojonej wiedzy w praktyce (np. rozwiązywanie zadań, wykonywanie obliczeń, wykonywanie pomiarów i interpretowanie otrzymanych wyników badań, analizowanie i praktyczne poznanie budowy maszyn i urządzeń lub ich zespołów i podzespołów)
- służące kształtowaniu umiejętności twórczego wykorzystania wiedzy w praktyce (np. samodzielne odkrywanie cech konstrukcji, systemów, procesów, co zmusza uczącego się do wyboru np. sposobów obróbki, naprawy w zależności od warunków i wymagań technicznych)
- charakterze poszukiwawczym (np. ćwiczenie diagnostyczne, charakterystyczne w kształceniu pracowników do zawodów usługowych (obsługa techniczna), remontowych oraz związanych z naprawą i montażem maszyn, urządzeń, aparatów, przyrządów i innych mechanizmów)

Podział metod aktywizujących według Małgorzaty Taraszkiewicz:

wykład, czytanie, pisanie, pytania i odpowiedzi, dyskusja, obserwacja (pokaz/demonstracja), gry dydaktyczne, granie ról, drama, symulacja, analiza przypadków, karty dydaktyczne, organizacja graficzna, metody kreatywne, metody zintegrowane i ćwiczenia.

⁵ Reforma kształcenia zawodowego, pod red. E. Goźlińskiej, Wydawnictwa CODN
Sztuka nauczania, Czynności nauczyciela, pod red. K. Kruszeńskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN

Ogólny podział metod aktywizujących:⁶

- I. **metody problemowe**, rozwijające umiejętność krytycznego myślenia. Polegają one na przedstawieniu uczniom sytuacji problemowej oraz organizowaniu procesu poznawczego. Wykorzystywane są przy tym różnorodne źródła informacji np. filmy dydaktyczne, fotografie, rysunki, Internet, dane liczbowe. Na zachodzące wówczas procesy poznawczo-wychowawcze składa się analizowanie, wyjaśnianie, ocenianie, porównywanie i wnioskowanie. Przykładowe metody: burza mózgów, obserwacja, dyskusja panelowa, metoda problemowa, studium przypadku.
- II. **metody ekspresji i impresji**, nastawione na emocje i przeżycia. Powodują wzrost zaangażowania emocjonalnego uczniów. Jest on efektem doznań i przeżyć związanych z wykonywaniem określonych zadań (np. gra dydaktyczna). Przykładowe metody: drama, metoda symulacyjna, mapa mózgu, metoda laboratoryjna, metoda projektu.
- III. **metody graficznego zapisu**, w których proces podejmowania decyzji przedstawia się na rysunku. Zachęcają do samodzielnego podejmowania decyzji. Przykładowe metody: drzewko decyzyjne, rybi szkielet, plakat, mapa mentalna, śnieżna kula, mapa skojarzeń.

Podział metod aktywizujących według Jadwigi Krzyżewskiej:

- metody integracyjne;
- metody tworzenia i definiowania pojęć;
- metody hierarchizacji;
- metody twórczego rozwiązywania problemów;
- metody pracy we współpracy;
- metody diagnostyczne;
- metody dyskusyjne;
- metody rozwijające twórcze myślenie;
- metody grupowego podejmowania decyzji;
- metody planowania;
- metody przyspieszonego uczenia;
- gry dydaktyczne;
- metody ewaluacyjne.

⁶ Krzyżewska J. „Aktywizujące metody i techniki w edukacji”

Metody integracyjne odprężają i relaksują, wprowadzają w dobry nastrój i życzliwą atmosferę. Zapewniają bezpieczeństwo w grupie, gwarantują poczucie tożsamości z grupą, uczą efektywnej komunikacji, pomagają uporządkować problemy, uczą twórczego myślenia i współpracy.

- pajęczynka lub kłębek, graffiti, wrzucić strach do kapelusza, wyspa

Metody tworzenia i definiowania pojęć uczą analizować, definiować oraz negocjować i przyjmować różne stanowiska. Do tego typu metod zalicza się techniki

- kula śniegowa, burza mózgów, mapa pojęciowa, zegar skojarzeń

Metody hierarchizacji uczą analizowania, klasyfikowania i porządkowania w relacjach wyższości – niższości.

- diamentowe uszeregowanie, piramida priorytetów, poker kryterialny

Metody twórczego rozwiązywania problemów uczą dzieci dyskusowania, krytycznego i twórczego myślenia, uczą łączyć wiedzę z doświadczeniem oraz rozwiązywać problemy.

- burza mózgów, 635, rybi szkielet, mapy mentalne, metoda trójkąta, sześć myślących kapeluszy, dywanik pomysłów

Metody rozwijające twórcze myślenie uczą myśleć twórczo oraz odkrywać swoje predyspozycje i zdolności.

- słowo przypadkowe, fabuła z kubka

Metody i techniki przyspieszonego uczenia się, służą temu, aby uczniowie szybko i bez stresu zdobywali wiedzę w sposób trwały i skuteczny oraz długo pamiętali to, czego się nauczyli.

Metody dyskusyjne uczą dyskutować i słuchać innych oraz negocjować i przyjmować różne punkty widzenia.

- debata – za i przeciw, akwarium, okrągły stół, punktowana, panelowa

Metody pracy we współpracy preferują samodzielne zdobywanie wiedzy przez uczniów. Uczą współpracy, akceptacji różnic indywidualnych, sprawnej komunikacji i negocjowania oraz pracy w grupie i z grupą. Sukces grupy uzależniony jest od sukcesów indywidualnych. W tak stworzonych warunkach nie ma rywalizacji, lecz uczniowie pomagają sobie nawzajem, mają szansę na mówienie, argumentowanie i dyskutowanie:

- układanka, zabawa na hasło, puzzle

Metody i techniki planowania pozwalają fantazjować i marzyć oraz planować i urzeczywistniać marzenia.

- gwiazda pytań, projekt, planowanie z przyszłości

Gry dydaktyczne uczą przestrzegania ustalonych reguł, dają możliwość odczuwania radości z wygranej i kształcą umiejętność przyjęcia przegranej. Natomiast metody i techniki przyspieszonego uczenia się pozwalają na szybkie i bezstresowe przyswajanie trwałej wiedzy.

Metody ewaluacyjne pozwalają dokonywać oceny siebie i innych, uczą przyjmować i wyrażać krytykę oraz pochwałę.

- kosz i walizeczka, tarcza strzelecka, rybi szkielet

OPIS WYBRANYCH METOD

Graffiti – podobna do zabawy w niedokończone zdania lub tzw. gadającej ściany (może przyjąć formę rysunku, plakatu). Można też przy jej pomocy rozwiązywać problemy. Jest to dobry sposób na dzielenie się z innymi własnymi pomysłami, na dostrzeganie różnych aspektów zawartych w jednym temacie.

Metoda niedokończonych zdań- rozwija umiejętność samodzielnego wypowiedziania się i kojarzenia.

Metoda kuli śnieżnej (dyskusja piramidalna) -pozwala każdemu uczniowi na wyrażenie swojego zdania na dany temat i kształci umiejętność uzgadniania stanowisk, negocjowania, formułowania myśli. Uczniowie rozwiązują zadany problem w pojedynkę. Następnie łączą się w dwójki, czwórki, ósemki itd. i wspólnie uzgadniają swoje stanowiska. Na koniec wypracowują wspólne dla klasy stanowisko. Szybka i skuteczna metoda pracy, uczestnicy mogą poznać różne zdania swoich kolegów i uczyć się negocjacji.

Burza mózgów (fabryka pomysłów, giełda pomysłów, jarmark pomysłów, sesja odroczonego wartościowania) to metoda twórczego generowania pomysłów. Charakteryzuje ją wykorzystanie intuicji oraz praca zespołowa. Zgłaszamy wszystkie pomysły- im więcej, tym lepiej, później analiza.

Zasady burzy mózgów:

- Przyjmowanie wszystkich pomysłów, powstrzymanie się od ich oceniania.
- Zapisywanie każdego pomysłu.
- Położenie nacisku na liczbę, a nie jakość pomysłów.
- Zachęcanie do podawania pomysłów z wyobraźni, nawet nierealnych.
- Wykorzystanie cudzych pomysłów, bazowanie na nich i ich rozwijanie.

Zastosowanie tej metody pozwala na włączenie wszystkich uczniów do pracy, sprawdzenie posiadanej wiedzy, szybkie zgromadzenie pomysłów.

Metoda pytań Osborna- często stosowana przy metodzie burzy mózgów, zwiększa kreatywność.

Pytamy co by się stało, gdyby ów przedmiot/ problem:

Użyć/ sformułować w inny sposób? Przeznaczyć do innej funkcji?

Zaadoptować do nowej funkcji?

Ulepszyć? Zmienić? Zmodyfikować?

Powiększyć? Pogrubić? Wydłużyć? Uczynić wyższym?

Zmniejszyć? Skrócić? Uczynić lżejszym? Podzielić na części?

Czymś (kimś) zastąpić? Wprowadzić nowe materiały?

Zmienić porządek? Zmienić kolejność? Zmienić położenie?

Odwrócić? Uwzględnić przeciwieństwo? Postawić do góry nogami? Przekreślić?

Zestawić? Połączyć? Pomieszać?

Mapa myśli- to graficzny zapis naszych myśli, forma notatki, w której pojawiają się słowa kluczowe, kolory itp. Szczegółowo tą metodę opracował Tony Buzan ukazując wpływ takiego sposobu zapisywania na pamięć.

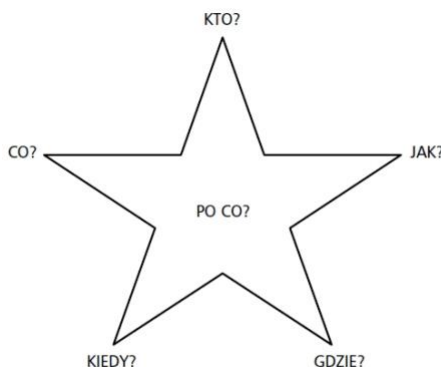
Mapy mentalne – zwane mapami myślowymi, mapami pamięci, obrazami, obrazami mentalnymi. Pomagają w uporządkowaniu zagadnień, rozumieniu związków i zależności.

Diamantowe uszeregowanie „karo”. To tworzenie rankingu, ustalanie priorytetów, zmuszająca grupę do współtworzenia, zachęca do podejmowania decyzji oraz osiągania porozumienia drogą negocjacji i kompromisu. Lista priorytetów może być podana przez nauczyciela, albo też wypracowana przez grupę. Liczba priorytetów może być różna, w zależności od potrzeb i wieku dzieci.

Po przedyskutowaniu zasad uczniowie uzgadniają ich ważność i szeregują według podanego przez nauczyciela wzoru:

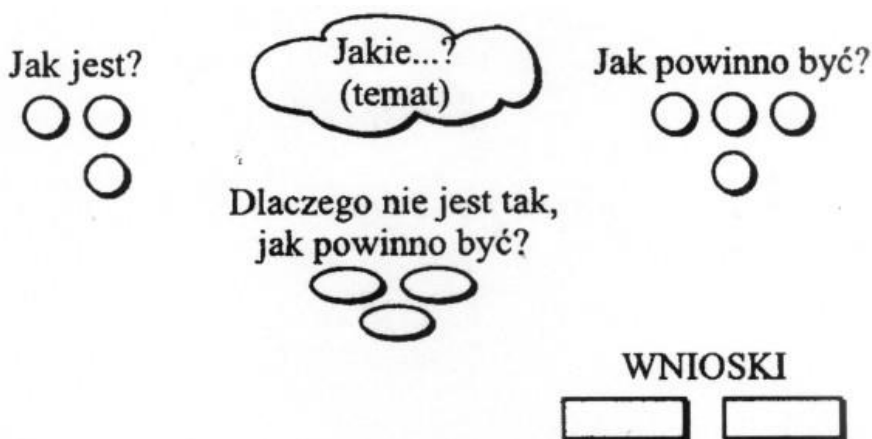
1. Zasada najważniejsza
2. Zasady ważne
3. Zasady mniej ważne
4. Zasada najmniej ważna

Gwiazda pytań – sześć pytań dziennikarskich

Metoda 635 - jest to jedna z technik burzy mózgów. Można ją dowolnie modyfikować nazywając 342 itp. Zasady tej techniki ukryte są w liczbie. W przypadku techniki 635 liczba 6 oznacza, że w działaniach bierze udział 6 grup, które mają za zadanie wymyślenie 3 pomysłów, 5 oznacza ilość zmian formularzy zapisu. Kolejna grupa zapisuje 3 kolejne niepowtarzające się pomysły.

Metaplan – metoda dyskusji, która polega na tym, że w czasie debaty uczestnicy wspólnie tworzą plakat będący graficznym skrótem tej debaty. Dyskusję metodą metaplanu można przeprowadzić w dużej grupie lub w małych zespołach.

Analiza SWOT - Głównym celem analizy SWOT jest identyfikacja naszych mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń wynikających z otoczenia. Ma ona na celu zweryfikowanie pomysłu. Pozwala na weryfikację projektu, dzięki czemu staje się on bardziej przemyślany. Można ją stosować w dowolny sposób- analiza sytuacji w klasie, problem gospodarczy, koncepcja racy szkoły...

Klasyczna tabela służąca analizie SWOT.⁸

zewnętrzne	SZANSE	ZAGROŻENIA
	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
wewnętrzne	pozytywne	negatywne

MSB - matematyczne stacje badawcze- metoda łatwa do przekształcenia przez każdego nauczyciela. Klasę dzielimy na zespoły. Każda grupa zajmuje się wybranym problemem- rozwiązuje zadania przy swojej stacji. Można wybrać poziom trudności zadań- czyli kolejność stacji. Na każdej stacji mogą być odrębne problemy, lub w obrębie jednej dziedziny coraz więcej szczegółów. Istnieje tu duża dowolność co do sposobu wykorzystania tej metody.

Na podobnych zasadach opiera się układanka / puzzle Jigsaw.

⁸ rysunek pochodzi ze strony <https://pracealfa.files.wordpress.com/2012/12/swot.jpg?w=540>

Drama - wchodzenie w rolę.

Drama, czyli ekspresja, sztuka, odgrywanie ról. Pozwala uczniom wcielać się w różne role bez konieczności utożsamiania się z nimi, prowokuje do myślenia, skłania do refleksji. Należy pamiętać, że to są tylko role i umieć je „odczarować”, aby uczestnicy nie utożsamiali się z nimi i nie przypisywali ich sobie.

Techniki dramowe:⁹

- rozmowy, wywiady - stanowią najprostszą formę bycia w roli, angażują emocjonalnie i intelektualnie;
- ćwiczenia pantomimiczne - są niewerbalną formą komunikowania się; rzeźba - uczeń przyjmuje określoną pozę zastygając w bezruchu;
- żywe obrazy - to obrazy stworzone przez ludzi, najważniejsze wydarzenie zostaje zatrzymane w bezruchu (stop klatka);
- sytuacje stymulowane - polegają na naśladowaniu rzeczywistości, np. zabawa w sklep, rozmowa telefoniczna.

Kosz i walizka

Metoda ewaluacyjna, a symbole kosza i walizki grają podstawową rolę. W koszu umieszczamy rzeczy zbędne, a w walizce to co jest dla nas najważniejsze, co zabieramy ze sobą. Nadaje się do podsumowania lekcji, ale też do oceny pewnych sytuacji.

Materiały:

1. Dwie plansze – jedna z narysowanym koszem, druga – z walizką.
2. Kartki samoprzylepne w dwóch kolorach (np. żółtym i niebieskim) – po kilka dla każdego ucznia.

Portfolio

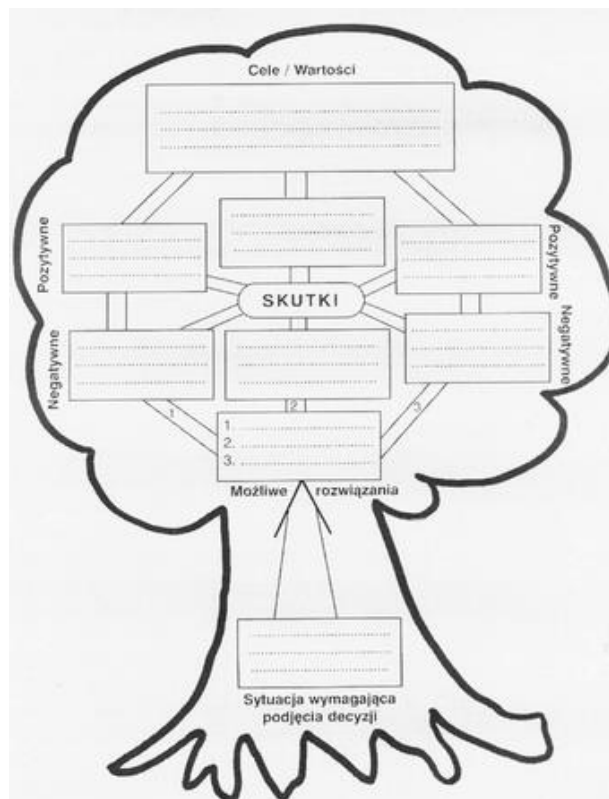
Zadaniem ucznia jest wyszukiwanie i gromadzenie w teczce materiałów na wybrany temat. Ważą umiejętnością, którą ta metoda rozwija jest wartościowanie, segregowanie i porządkowanie wiadomości. Uczniowie uczą się również korzystania z różnych źródeł informacji oraz efektywnej współpracy podczas wymieniania się materiałami.

Drzewko decyzyjne

Jak sama nazwa wskazuje ta metoda pomaga podjąć decyzję. Pień drzewa to problem decyzyjny. „Gałęzie”, to miejsca, gdzie wpisuje się możliwe rozwiązania problemu.

W zależności od sugerowanej ilości rozwiązań problemu rysuje się ilość gałęzi. W „koronie” drzewa należy określić cele i wartości, którymi kieruje się osoba podejmująca decyzję. Trzeci i czwarty poziom to miejsce na rozpisanie dobrych i złych (osobno) konsekwencji poszczególnych wariantów rozwiązania problemu.

⁹ <http://stop-klatka.org.pl>

Kapelusze myślowe¹⁰ metoda przydatna szczególnie tam, gdzie uczniowie muszą współpracować ze sobą i zgodnie ze swoimi predyspozycjami brać udział w rozwiązywaniu problemów. Myśli i poglądy przedstawiane są w sposób bardzo uporządkowany, co zwiększa szansę wypracowania większej liczby korzystnych rozwiązań.

Autor metody przypisał sześciu kapeluszom - sześć różnych sposobów myślenia.

Kapelusz biały - to tzw. mały komputer, który zajmuje się wyłącznie faktami, liczbami i ma do nich obojętne podejście. Nie wydaje żadnych opinii.

Kapelusz czarny - to tzw. pesymista. Jeśli padają różne opinie, to natychmiast je krytykuje. Widzi braki, zagrożenia i niebezpieczeństwa w proponowanym rozwiązaniu.

Kapelusz czerwony - to człowiek kierujący emocjami, ktoś, kto przekazuje swoje odczucia „na gorąco”, kierując się intuicją.

Kapelusz niebieski - to tzw. dyrygent orkiestry, ktoś, kto przewodzi całej dyskusji. Do niego należy kontrolowanie przebiegu spotkania, przyznawanie głosu poszczególnym mówcom,

jak też podsumowanie dyskusji.

¹⁰ Sześć myślowych kapeluszy Edward de Bono, Wydawnictwo One Press, Gliwice

Kapelusz zielony - to tzw. innowator, osoba myśląca twórczo. Zadaniem twórcy jest wskazywanie zupełnie nowych oryginalnych pomysłów.

Kapelusz żółty - to tzw. optymistą, który widzi sprawy w „różowych okularach”. Jest bardzo pozytywnie nastawiony, wskazuje na zalety i korzyści danego rozwiązania.

Rozpoczynamy od kapelusza niebieskiego, by zorganizować program rozwiązania problemu. To, jaki kapelusz po jakim włożymy na głowę, zależy od okoliczności. Możemy swobodnie układać własne zestawy, musimy jednak przestrzegać pewnych reguł:

- Każdego kapelusza używamy tyle razy, ile chcemy.
- Po żółtym kapeluszu stosujemy czarny dla wykazania słabych punktów pomysłu.
- Czarnego kapelusza używamy na 2 sposoby: do szczegółowego omówienia niedociągnięcia pomysłu (następnie w zielonym kapeluszu usuwamy te niedociągnięcia) oraz do całościowej oceny pomysłu.
- Do końcowej oceny pomysłu wykorzystujemy czarny kapelusz, po którym wkładamy czerwony, by zobaczyć czy podoba się nam pomysł.
- W przypadku, gdy zagadnienie wzbudza emocje, rozpoczynamy zawsze od czerwonego kapelusza.
- Jeśli zagadnienie nie wzbudza emocji, zaczynamy od białego kapelusza, w którym gromadzimy informacje. Po nim wkładamy zielony kapelusz, aby wskazać kilka możliwości rozwiązania problemu. Z kolei oceniamy każdy pomysł w żółtym, a następnie w czerwonym kapeluszu. W wyniku tej oceny wybieramy jedną z możliwości, którą poddajemy ocenie końcowej w czarnym kapeluszu. Na koniec wkładamy kapelusz czerwony i sprawdzamy, jak nam się ona podoba.

Metoda projektów

Projekt rozumiany jest jako zadanie, które realizowane jest przez uczniów samodzielnie, ale jest przygotowane i koordynowane przez nauczyciela. Przy organizacji pracy grupy ważne jest to, że nauczyciel określa merytoryczne ramy projektu, a uczniowie sami wybierają sobie temat projektu. Metoda ta kształci umiejętność pracy zespołowej, uczy odpowiedzialności. Projekty powinny odpowiadać zainteresowaniom ucznia, rozwijać samodzielność, uczyć zbierania danych, korzystania ze źródeł, prezentowania wyników. Projekty wykonywane są najczęściej grupowo w dłuższym czasie. Oceniając projekt bierzemy pod uwagę nie tylko efekt końcowy, ale cały proces:

- wybór tematu,
- korzystanie z różnych źródeł informacji,
- integrowanie wiedzy z różnych dziedzin,
- rozplanowanie pracy między członków grupy,
- prezentację projektu,
- samoocenę pracy uczestników.

Dyskusja panelowa

Dyskusję panelową powinno prowadzić się w dwóch etapach. W pierwszym etapie uczniowie eksperci dyskutują na wybrany temat. Dobrze jest, aby stanowiska ekspertów różniły się. Dyskusję prowadzi moderator. W drugiej części dyskusja staje się bardziej otwarta i słuchacze zadają pytania ekspertom. Moderator czuwa nad dyskusją. Na koniec nauczyciel powinien podsumować krótko całą dyskusję. Metoda ta przygotowuje uczniów do wyrażania własnych opinii i prezentowania własnego stanowiska na forum klasy.

Przykładowy sposób realizacji:

- Nauczyciel przedstawia problem do rozstrzygnięcia np.: Czy jesteśmy w stanie pomóc mieszkańcom tzw. Czarnej Afryki?
- Wyznaczeni przez nauczyciela uczniowie tworzą grupę dyskusyjną. Każdy wciela się w rolę eksperta na przykład: minister gospodarki, minister zdrowia, przedstawiciel organizacji pozarządowej, przedsiębiorca, prawnik, lekarz... Reszta klasy przysłuchuje się dyskusji, pełniąc rolę forum.
- Poszczególni specjaliści po zebraniu informacji przygotowują swoje stanowiska i prezentują je w formie wystąpienia.
- Grupa ekspertów w trakcie dyskusji analizuje wszystkie wyrażone opinie. Forum ustosunkowuje się do proponowanych rozwiązań problemu.
- Nauczyciel podsumowuje dyskusję, a następnie ocenia pracę uczniów.

Piramida zapamiętywania Dale'a

WYKŁAD JAKO METODA AKTYWIZUJĄCA

Wykład stosowany był w szkole od zawsze. Czy należy z niego zrezygnować ulegając modom na aktywne nauczanie? Wbrew powszechnym opiniom wykład może być aktywizujący, jeżeli jest odpowiednio przygotowany. Jak przygotować się do dobrego-aktywizującego wykładu?

1. można wcześniej zapisać treść np. w formie mapy myśli,
2. mówić językiem słuchowców, wzrokowców i kinestetyków zmieniając słowa- zauważyłem, czuję, usłyszałem...
3. korzystać ze środków wizualnych, przeprowadzić pokaz,
4. stosować pytania dla uczestników, dawać krótkie zadania do wykonania (przerwać monotonię mówienia),
5. podsumować innymi metodami- zebrać od uczestników zapamiętane informacje,
6. pamiętać o podstawowych zasadach komunikacji werbalnej i niewerbalnej.

Wypisane powyżej zasady sędzę, że większość nauczycieli zazwyczaj stosuje w swojej pracy. Największą siłą aktywizującą ma wykład samodzielnie przygotowywany, wygłaszany i oceniany przez uczniów, niezależnie jak długo trwa. Każdy nauczyciel na swoich zajęciach posiada swój własny autorski wykład, który jest modyfikowany w zależności od grupy słuchaczy.

Przepis na dobry wykład za Małgorzatą Taraszkiewicz ¹¹

1. Powiedz na początku o czym będziesz mówić, wskazując kolejne zagadnienia na przygotowanej wcześniej mapie mentalnej.
2. Jeżeli omawiasz temat, w których ważna jest chronologia zdarzeń zastosuj linię czasu.
3. Przy najważniejszych sprawach zmieniaj ton głosu (aby zastosować prawo kontrastu i umożliwić skupienie uwagi). Rób przerwy po wygłoszeniu spraw trudniejszych, dziwniejszych pozwól na refleksję.
4. Kiedy omawiasz coś trudniejszego, coś co wymaga większej uwagi — zmień pozycję ciała, np. zrób dwa kroki w lewo. Wybrany ruch wykonuj systematycznie. Po pewnym czasie uczniowie „odkryją”, że zmiana pozycji w czasie wykładu zwiastuje coś innego i odruchowo przygotowują się do tego (np. bardziej wystrząsając uwagę).

¹¹ Atlas efektywnego uczenia (się), Autor: Taraszkiewicz Małgorzata, Rose Colin

5. Naucz się w trakcie wykładu pisać lub rysować najważniejsze, kluczowe słowa lub symbole — tak, aby odzwierciedlało to strukturę wykładu.
6. **Dygresje stosuj oszczędnie** — w miejscach absolutnie niezbędnych. Dygresje powinny mieć charakter aplikacyjny. Nadmiar dygresji powoduje chaos informacyjny i zwykle „gubienie” wątku. Ale zawsze, kiedy wątek zgubisz, możesz poprosić o pomoc słuchaczy. Czasami jest to chwyt koncentrujący uwagę słuchaczy, więc może być stosowany nawet jeśli dobrze pamiętasz, co masz powiedzieć.
7. **Nie dyktuj!** Chyba, że chodzi o konkretny cytat, tytuł. Jeżeli chcesz, aby coś zostało zapisane — przekaż to zadanie uczniom, niech oni sami to sformułują, indywidualnie lub w parach. Jednocześnie jest to etapowy sprawdzian rozumienia i przyswojenia sobie treści wykładu. (Mówisz po to, aby cię zrozumiano, a zrozumieć znaczy: powiedzieć własnymi słowami).
8. **W czasie wykładu odwołuj się do wszystkich zmysłów.** Stosuj przemienne słowa kluczowe dla danego zmysłu i odpowiednie przykłady z obszaru potencjalnych doświadczeń słuchaczy w określonym wieku.
9. **Pozwalaj zadawać pytania i przerywać.** To powoduje zniesienie bierności odbioru wykładu przez dzieci. Obawa, iż pytania rozbijają tok wykładu i utracisz kontrolę nad ciągiem wypowiedzi jest bezpodstawna. (Chyba, że nie jesteś pewien tego, co mówisz). Pytania są sygnałem rozumienia i zaciekawienia. Pamiętaj, że każde pytanie jest dobre! Staraj się wzmocnić zadawania pytań przez wyrażanie zainteresowania nimi i szacunek dla pytającego (To ciekawe, nigdy tak nie myślałem! To bardzo dobre pytanie, dziękuję! Cieszę się, że o to pytasz! Itd.). Pytanie możesz też potraktować jako „wyzwanie” dla uczniów (a co ty/wy o tym myślicie?). Nie musisz na każde pytanie odpowiadać natychmiast, ale pamiętaj, aby w odpowiednim czasie do każdego pytania się odnieść. Pytania możesz zapisywać w postaci prywatnych notatek lub (lepiej!) na ogólnie widocznej tablicy. Wtedy pytanie będzie aktywizować zmysły słuchaczy i zmuszać ich do poszukiwania odpowiedzi.
10. **Dziel uwagę ze wszystkimi swoimi uczniami, utrzymuj z nimi kontakt wzrokowy.** (Najlepiej patrzeć w punkt pomiędzy oczami). Wybierz kilka osób spośród słuchaczy, które wydają ci się szczególnie życzliwe i mów do nich, ale od czasu do czasu przejdź wzrokiem po całej grupie.
11. **Obserwuj, jak reagują!** Kiedy ktoś uporczywie przeszkadza lub zajmuje się czymś innym, właśnie na niego skieruj wzrok i mów parę chwil tylko w jego kierunku, możesz także nieco się przybliżyć do tej osoby. Te zabiegi powinny ci szybko przywrócić słuchacza! Kiedy jednak wszyscy zaczynają zajmować się czymś innym - to znak, że „coś tu nie gra”. Przerwij swoją wypowiedź i sprawdź co się dzieje! Możesz to zrobić na kilka sposobów: przestań mówić przez wyraźnie dłuższy czas, powiedz coś kompletnie paradoksalnego. Jeżeli grupa nie zareaguje – spróbuj się zorientować czy problem nie tkwi w usypiającej pogodzie (monotonnie padający

deszcz), wyeksploatowaniu umysłowym (7 godzina lekcyjna!) lub być może ma podłoże interpersonalne lub emocjonalne (w klasie stało się lub dzieje coś poważnego).

Mówienie w przestrzeń, bez odbioru nie ma sensu. Szkoda twojego wysiłku.

12. Nie wprowadzaj pojęć niezrozumiałych i nie definiuj pojęć niezrozumiałych przez inne tak samo obco brzmiące uczniom. Pozwól dokonywać re-definicji przez uczniów, niech łamią sobie głowy nad przełożeniem języka naukowego na zrozumiały przez nich. Przecież o to właśnie chodzi. Takie re-definicje mogą stać się pretekstem do opracowania przez uczniów np. gry dydaktycznej.

13. Optymalny czas wykładu dla dzieci młodszych to 15-20 minut. Wypowiedzi dłuższe wymagają znacznej koncentracji i motywacji do słuchania.

14. Na zakończenie — trzeba pamiętać o podsumowaniu i przeznaczeniu czasu na pytania uczniów i wyjaśnienia oraz pytania sprawdzające postawione przez nauczyciela! (Chociażby takie „Jak myślicie do czego to się przydaje w życiu?”, „Gdzie to można spotkać”).

MATERIAŁ DO REFLEKSJI

W świetle własnej pracy każdy nauczyciel modyfikuje na własne potrzeby znane metody aktywizujące, często tworzy coś nowego. Dzisiejszy świat nowoczesnej technologii stwarza nam nowe możliwości, czasami bywa jednak zagrożeniem dla postrzegania i przeżywania rzeczywistości.

webquest

„Metoda zbliżona do projektu edukacyjnego, ukierunkowana na doskonalenie kompetencji posługiwania się technologią informacyjno-komunikacyjną w uczeniu się i rozwiązywaniu problemów. Uczniowie pracują zgodnie z przygotowanym przez nauczyciela planem, instrukcją, ale samodzielnie organizują swoją pracę, dzielą się zadaniami i przygotowują prezentację wypracowanych rezultatów. Przebieg ukierunkowany jest na szerokie wykorzystanie przez uczniów internetowych zasobów wiedzy i narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnej oraz kształcenie umiejętności skutecznego posługiwania się nimi w rozwiązywaniu zadań i problemów edukacyjnych.”¹²

¹² Nowoczesne metody dydaktyczne w procesie kształcenia Podręcznik dostarczony przez Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o. Redakcja: dr Katarzyna Czekaj-Kotynia

platformy e-learningowe

Stanowią wyjście w świat młodych ludzi, bazują na animacjach, ćwiczeniach samosprawdzających, grach, szybko przesuwających się obrazach - czyli elementach znanych uczniom z otaczającego ich świata - zachęcają i stymulują do nauki oraz kształtowania wybranych umiejętności. Przez nauczyciela mogą być wykorzystane do odrabiania zadań domowych, przygotowywania się do sprawdzianów i egzaminów.

odwrócona szkoła/ odwrócona lekcja

Zadaniem uczniów jest przyjście na zajęcia po uprzednim wysłuchaniu wykładu w domu lub przygotowaniu otrzymanego wcześniej materiału. Na lekcji jest czas na analizę materiału i pogłębienie wiedzy oraz ćwiczenie powiązanych z nim umiejętności praktycznych.

grywalizacja/ gamifikacja

To w rzeczywistości nic nowego... może trochę inne słowo... to w rzeczywistości uczenie się poprzez przechodzenie przez kolejne etapy gry, pokazanie, że nauka może być zabawą. To popularnie nazywane wcześniej gry dydaktyczne, które teraz może przygotować również przy użyciu technologii informacyjnej.

tutoring

„Tutor to ktoś, kto pracuje w relacji jeden na jeden. Tutor (z łaciny – opiekun) potrafi pokierować integralnym rozwojem młodego człowieka, trafnie rozpoznać jego potencjał, wspólnie wyznaczyć ścieżkę rozwoju naukowego, osobistego i społecznego, uważnie podchodzić do wyników jego prac, zmotywować do długotrwałej współpracy i znajdować w niej obopólną radość. Tutorzy mogą pracować w środowisku szkolnym.”¹³

coaching

Jest to proces, który ma pomóc w rozwoju i osiągnięcia celu. To sposób rozmowy z klientem-ucniem, w którym to on ma przemyśleć sprawę i sam rozwiązać problem. Couch tylko ukierunkowuje rozmowę, nie udziela odpowiedzi, czeka aż petent sam wybierze rozwiązanie. Pytania skłaniają do refleksji i pracy nad sobą.

¹³ http://tutoring.edu.pl/tutor_kim_jest,page,47

BIBLIOGRAFIA

1. Krzyżewska J., Aktywizujące metody i techniki w edukacji, Wydawnictwo J. Krzyżewska, Suwałki 2000
2. Taraszkiewicz M., Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu, CODN, Warszawa 1998
3. Jachimska M., Grupa bawi i pracuje, Oficyna Wydawnicza UNUS, Wałbrzych 1994
4. Kruszewski K., „Sztuka nauczania – czynności nauczyciela”, WSiP Warszawa 1995
5. Rau K., Ziętkiewicz E., Jak aktywizować uczniów, Oficyna Wydawnicza, Poznań 2000
6. Paź B. I G., Zeszyt profilaktyczny Stowarzyszenia „NOE”, Stowarzyszenie NOE, Warszawa 1999
7. Rutkowska – Paszta M., Prawa człowieka w edukacji obywatelskiej, WSiP, Warszawa 1998
8. Wójcik E., Metody aktywizujące stosowane w spotkaniach grupowych, Stowarzyszenie Współpracowników Selezjańskie Biuro Instruktoralne, Łódź 1994.
9. Krzyżewska Jadwiga, Aktywizujące Metody i Techniki w Edukacji Wczesnoszkolnej, cz. I i II, AU OMEGA, Suwałki 1998,
10. W.W. Atkinson Kształcenie pamięci. Nauka o obserwacji, pamięci i wywoływaniu wspomnień. Wydawnictwo Interlibro, Warszawa, 1995
11. M. Lipman, A.M. Sharp, F.S.Oscanyan Filozofia w szkole, Wyd. CODN, Warszawa, 1996
12. Gry i zabawy interakcyjne dla dzieci i młodzieży cz. 1,2,3,4. Klaus W.Vopel, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce, 1999
13. Zabawy dla grup Josef Griesbeck, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce, 1999
14. Gry i zabawy na dobry klimat w grupie Brigit Fuchs Wydawnictwo „Jedność”, Kielce, 1999
15. Grupa i ruch G. Reichel (i inni), Wyd. AGB Centrum Animacji Kultury, Warszawa, 1997
16. B. Way Drama w wychowaniu dzieci i młodzieży. WSiP, Warszawa, 1995
17. Niezbędnik aktywnego rodzica Taraszkiewicz Małgorzata, Redlisiak Grażyna, Bednarkowa Wiga, Taraszkiewicz Zuzanna, Wolters Kluwer Polska, 2009
18. M. Tyszkowska, Aktywność i działalność dzieci i młodzieży, WSiP, Warszawa 1990
19. Jak wspierać zdolnego ucznia Taraszkiewicz Małgorzata, Karpa Agnieszka WSiP, 2009
20. Metody aktywizujące proces uczenia się ,czyli jak uczyć lepiej Małgorzata Taraszkiewicz Wydawnictwa CODN, 1999
21. M. Gargol Jak zmobilizować uczniów do aktywnej pracy?, Przemyśl 2001
22. Edward de Bono Sześć myślowych kapeluszy, Wydawnictwo One Press, Gliwice, listopad 2007

Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno-
Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli

Powiatowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego
67-200 Głogów, ul. Jedności Robotniczej 38

tel. 76 833 32 11, 76 838 42 93

www.pcpppidn.eu • sekretariat@pcpppidn.eu

23. Rau K., Ziętkiewicz E.: Jak aktywizować uczniów. Burza mózgów i inne techniki w edukacji. Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2000
24. Arends R., Uczymy się nauczać, WSiP, Warszawa 1994
25. Bańka A., Architektura psychologicznej przestrzeni życia. Behawioralne podstawy projektowania, Wydawnictwo Gemini, Poznań 1997
26. Bańka A., Społeczna psychologia środowiskowa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002
27. Nalaskowski A., Przestrzenie i miejsca szkoły, Impuls, Kraków 2002
28. Silberman M., Uczymy się jak uczyć, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005
29. D. Goleman Inteligencja emocjonalna, Media Rodzina, 2007
30. Gordon Dryden, Jeanette Vos Rewolucja w uczeniu, wydawnictwo Zysk i S-ka, 2011
31. D. Bernacka Od słowa do działania, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, 2001
32. Sternberg Robert: Jak nauczyć dzieci myślenia, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne
33. Colin Rose, Malcolm J. Nicholl Ucz się szybciej, na miarę XXI wieku, Oficyna Wydawnicza Logos, Warszawa 2003
34. Atlas efektywnego uczenia (się), Taraszkiewicz Małgorzata, Rose Colin, wydawnictwo: CODN, 2010
35. A. Nalaskowski Przestrzenie i miejsca szkoły, Impuls, Kraków 2002
36. Z. Czaińska, Z. Wójtowicz Aktywne metody w edukacji geograficznej, SOP, Toruń 200
37. J. Michalski Metody aktywizujące NOWA SZKOŁA, czerwiec 2001
38. E. Brudnik, A. Muszyńska, B. Owczarska, Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000
39. D. Bernacka Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2001

Czasopisma:

TRENDY uczenie w XXI wieku Internetowy magazyn CODN

Awangarda w Edukacji